

การประเมินประชากร และการแพร่กระจายของนกแต้วแล้วท้องดำ ในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย ประจำปี พ.ศ. 2552

สมหญิง ทัททิกรณ์, เกรียงศักดิ์ ศรีบัวรอด, ศิริพร ทองอารีย์, ประทีป โรจนดิตรก และไกรรัตน์ เอี่ยมอำไพ

บทคัดย่อ

สมหญิง ทัททิกรณ์ และคณะ. 2552. การประเมินประชากร และการแพร่กระจายของนกแต้วแล้วท้องดำในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย ประจำปี พ.ศ. 2552. หน้า 88-96. ใน *ผลงานวิจัย และรายงานความก้าวหน้างานวิจัย ประจำปี 2552*. กลุ่มงานวิจัยสัตว์ป่า สำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช. กรุงเทพฯ.

การประเมินประชากร และการแพร่กระจายของนกแต้วแล้วท้องดำในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย ดำเนินการสำรวจช่วงเดือนมกราคม-เดือนพฤษภาคม 2552 โดยการเปิดเทปเสียงและรอฟังการตอบสนอง (Playback method) ได้ทำการสำรวจประชากรในพื้นที่ป่าที่ราบต่ำเขาอนุจู้ (เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาประ-บางคราม ป่าสงวนแห่งชาติป่าบางคราม และป่าสงวนแห่งชาติป่าไผ่ป่าแก) และสำรวจการแพร่กระจายของนกแต้วแล้วท้องดำในพื้นที่ป่า 15 แห่ง บริเวณพื้นที่ระดับต่ำกว่าน้ำทะเล 300 เมตร

จากการสำรวจประชากรนกแต้วแล้วท้องดำในพื้นที่ป่าที่ราบต่ำเขาอนุจู้ เดือนมกราคม เดือนมีนาคม และเดือนพฤษภาคม พบประชากรนกแต้วแล้วท้องดำไม่ต่ำกว่า 12 ตัว (จับคู่ 2 คู่) กระจายในพื้นที่ 37 แห่ง โดยพบว่าการกระจายของนกแต้วแล้วท้องดำอยู่ในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาประ-บางคราม ร้อยละ 37.83 และกระจายในพื้นที่นอกเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาประ-บางคราม ร้อยละ 62.17 โดยพบที่ระดับความสูงจากน้ำทะเลไม่เกิน 200 เมตร แยกเป็นระดับความสูง 100-200 เมตร ร้อยละ 54 และระดับต่ำกว่า 100 เมตร ร้อยละ 46 และบริเวณที่สำรวจพบนกแต้วแล้วท้องดำมีระยะห่างจาก ลำห้วยไม่เกิน 1 กิโลเมตร จุดที่พบห่างจากลำห้วยมากที่สุดคือ ระยะทาง 991 เมตร และใกล้ที่สุดคือ ระยะทาง 1.30 เมตร โดยส่วนใหญ่พบวาระยะห่างจากจุดที่พบถึงลำห้วยอยู่ระหว่าง ระยะ 100-500 เมตร คือ ร้อยละ 51.35 และระยะห่างมากกว่า 500 เมตร-1 กิโลเมตร คือ ร้อยละ 29.73 และน้อยกว่า 100 เมตร คือ ร้อยละ 18.92

จากผลการสำรวจการแพร่กระจายของนกแต้วแล้วท้องดำ 15 แห่ง ไม่พบการกระจายของนกแต้วแล้วท้องดำในพื้นที่ แต่พบนกแต้วแล้วธรรมดา นกแต้วแล้วอกเขียว ซึ่งเป็นนกอพยพ และพบนกแต้วแล้วลาย นกแต้วแล้วสีน้ำเงิน และแต้วแล้วแดงมลายู ทั้งนี้จากการสำรวจในพื้นที่ป่า 15 แห่ง พบว่าพื้นที่บริเวณป่าที่ราบ อำเภอกาชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ที่เคยพบการกระจายของนกแต้วแล้วท้องดำ ถูกเปลี่ยนสภาพพื้นที่เป็นสวนยางพารา ปาล์มน้ำมัน นอกจากนี้พบว่าพื้นที่ป่าที่ระดับความสูงต่ำกว่า 300 เมตร ส่วนใหญ่ติดแนวขอบเขตพื้นที่ ซึ่งติดกับที่ทำกินชาวบ้านที่เป็นสวนยางพารา สวนปาล์ม และไร่สับปะรด แต่ทั้งนี้จากการสำรวจพบว่ามีพื้นที่ที่น่าจะมีศักยภาพในการเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของนกแต้วแล้วท้องดำ จำนวน 4 แห่ง คือ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคลองนาคา เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคลองแสง อุทยานแห่งชาติเขาสก และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคลองพระยา

คำนำ

นกแต้วแล้วท้องดำ Gurney's Pitta (*Pitta gurneyi*) มีสถานภาพเป็นสัตว์ป่าสงวนของประเทศไทย และเป็นชนิดที่ใกล้สูญพันธุ์ หรือ endangered species (IUCN, 2008) เป็นนกที่มีถิ่นอาศัยเฉพาะในป่าที่ราบต่ำในภาคใต้ของประเทศไทยและพม่า ซึ่งพื้นที่ถูกบุกรุกเพื่อการเกษตรมาตั้งแต่ในอดีต มีผลให้การกระจายและประชากรนกแต้วแล้วท้องดำลดลงอย่างรวดเร็ว ปัจจุบันประชากรนกแต้วแล้ว

ท้องดำในประเทศไทยมีจำนวนลดลงจาก 48 คู่ในปี พ.ศ.2510-2511 (Gretton et al. 1993) เหลือ 12 คู่ ในปี พ.ศ.2543 (Birdlife International, 2001) และมีการสำรวจอีกครั้ง ในปี พ.ศ. 2548 โดยโครงการฟื้นฟูสถานภาพนกแก้วแล้วท้องดำ พบประชากร 20 คู่ (Donald et al., 2550) ทั้งนี้การพยายามอนุรักษ์นกแก้วแล้วท้องดำในประเทศไทย มีการดำเนินมาอย่างต่อเนื่องเกือบ 30 ปี เพื่อหาแนวทางการอนุรักษ์นกแก้วแล้วท้องดำอย่างยั่งยืน เนื่องจากเป็นกลุ่มประชากรที่เป็นแหล่งพันธุกรรมใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ซึ่งถูกตัดขาดจากประชากรในพม่าอย่างสิ้นเชิง

จากผลการวิจัยในรายงานฉบับสมบูรณ์ ครั้งที่ 1 เรื่อง “การกระจาย ประชากร และนิเวศวิทยาของนกแก้วแล้วท้องดำ ในภาคใต้ของประเทศไทย” ซึ่งเป็นโครงการร่วมระหว่างกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช สมาคมอนุรักษ์นกและธรรมชาติแห่งประเทศไทย และสมาคมอนุรักษ์นกแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ ทำการวิจัยในระหว่างเดือนเมษายน พ.ศ.2546 ถึง ธันวาคม พ.ศ.2549 ได้มีการสำรวจประชากรในพื้นที่ป่าที่ราบต่ำเขานอจู้ จังหวัดกระบี่ ได้มีการสำรวจประเมินประชากรนกแก้วแล้วท้องดำในพื้นที่ป่าที่ราบต่ำเขานอจู้ โดยเน้นเฉพาะพื้นที่ศึกษาหลัก (core area) บริเวณสระมรกต และเส้นทางศึกษาธรรมชาติบริเวณใกล้เคียง พบประชากรในปี พ.ศ. 2546 จำนวน 15 คู่ 1 ตัว และประชากรในปี พ.ศ. 2548 จำนวน 20 คู่ ดังนั้นเพื่อเป็นการติดตาม ประเมินประชากรในพื้นที่อย่างเป็นระบบสมบูรณ์จำเป็นต้องมีการสำรวจเก็บข้อมูลในพื้นที่อีกครั้ง รวมทั้งควรมีการสำรวจการแพร่กระจายของนกแก้วแล้วท้องดำในพื้นที่อื่นที่เคยพบรายงานการแพร่กระจายในอดีต และพื้นที่อื่นที่มีศักยภาพ และสภาพปัจจัยแวดล้อมที่เหมาะสมเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของนกแก้วแล้วท้องดำได้ เพื่อทราบข้อมูลการกระจายที่ชัดเจน ซึ่งเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการวางแผนการจัดการประชากรนกแก้วแล้วท้องดำต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์

1. เพื่อทราบขนาดประชากรนกแก้วแล้วท้องดำในพื้นที่ป่าที่ราบต่ำเขานอจู้ จังหวัดกระบี่
2. เพื่อทราบการแพร่กระจายของนกแก้วแล้วท้องดำในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย
3. เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการจัดการนกแก้วแล้วท้องดำ

วิธีการวิจัย

1. การประเมินประชากรของนกแก้วแล้วท้องดำบริเวณป่าที่ราบต่ำเขานอจู้

1.1 การสำรวจในพื้นที่บริเวณสระมรกต (Core area)

1.1.1 เดินสำรวจโดยใช้เส้นทางเดินเท้าบริเวณสระมรกต และชุ่มเฝ้าในบริเวณที่คาดว่าจะมีนกแก้วแล้วท้องดำ โดยตรวจสอบกับข้อมูลเดิมที่เคยพบนกแก้วแล้วท้องดำ บันทึกข้อมูลเวลาที่พบทิศทางของเสียงที่ได้ยิน และเก็บข้อมูลตำแหน่งที่พบหรือได้ยินเสียงนกแก้วแล้วท้องดำ ในรูปพิกัดทางภูมิศาสตร์ด้วย GPS หรือ เลขหมายบอกระยะที่ติดไว้ตามเส้นทางเดินเท้า

1.1.2 ทำซ้ำอีกครั้งในบริเวณที่เคยหรือคาดว่าจะพบ แต่ไม่พบในการสำรวจข้างต้นสำรวจโดยการเล่นเทปเสียงร้องนกแก้วแล้วท้องดำ ประกอบด้วยเสียง “Skyew” 5 ครั้ง และเสียง “lilip”

6 ครั้ง รอฟังเสียงร้องตอบสนองต่อเทป ทุกครั้งที่พบหรือได้ยินเสียงนกแล้วท้วงดำ ผู้วิจัยจะเข้าสำรวจบริเวณนั้นอีกครั้งโดยไม่ใช้เทปเสียงร้อง เพื่อตรวจสอบว่านกที่พบหรือได้ยินเสียงนั้น อยู่เป็นคู่หรือไม่ โดยบ่งชี้จากการพบเห็นตัว หรือ จากการได้ยินเสียง “lilip” ของ เพศผู้ และเสียง “llup” ของเพศเมีย ในช่วงเวลาเดียวกัน

1.2 การสำรวจป่าที่ราบต่ำนอกพื้นที่ศึกษาหลัก

สำรวจโดยการเดินตามเส้นทางเดินเท้าในป่า และตามแนวลำห้วยในบางพื้นที่ โดยการเล่นเทปเสียงร้องนกแล้วท้วงดำ ประกอบด้วยเสียง “Skyew” 5 ครั้ง และเสียง “lilip” 6 ครั้ง รอฟังเสียงร้องตอบสนองต่อเทป ทำการสำรวจเพียงครั้งเดียวในแต่ละเส้นทาง เพื่อหลีกเลี่ยงการตอบสนองต่อเทปจากนกตัวเดิมจากบริเวณใกล้เคียงกัน บันทึกข้อมูลเวลา ทิศทางของเสียง และตำแหน่งที่พบหรือได้ยินเสียงนกแล้วท้วงดำ ในรูป พิกัดทางภูมิศาสตร์ด้วย GPS

เข้าสำรวจบริเวณนั้นอีกครั้งโดยไม่ใช้เทปเสียงร้อง เพื่อตรวจสอบว่านกที่พบหรือได้ยินเสียงนั้นอยู่เป็นคู่หรือไม่ โดยบ่งชี้จากการพบเห็นตัว หรือ จากการได้ยินเสียง “lilip” ของเพศผู้ และเสียง “llup” ของเพศเมีย ในช่วงเวลาเดียวกัน

ประเมินจำนวนประชากรจากความแตกต่างของตำแหน่งภายในระยะเวลาน้อยกว่า 30 นาที หรือ ระยะห่างระหว่างตำแหน่งที่พบมากกว่า 400 เมตร โดยมีสมมติฐานว่านกจะไม่มีการย้ายอาณาเขตครอบครองในช่วงเวลาที่สำรวจ

2. การกระจายของนกแล้วท้วงดำในพื้นที่อื่น ๆ ในภาคใต้ของประเทศไทย

2.1 วิเคราะห์ภาพถ่ายดาวเทียม เพื่อตรวจสอบบริเวณที่มีลักษณะพื้นที่เหมาะสมสำหรับนกแล้วท้วงดำ ในพื้นที่ป่าภาคใต้ของประเทศไทย ในบริเวณที่ระดับความสูงจากน้ำทะเลไม่เกิน 300 เมตร โดยกำหนดเงื่อนไขเบื้องต้นคือ

- เป็นพื้นที่ที่เคยพบการกระจายในอดีต
- เป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ที่มีศักยภาพที่เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของนกแล้วท้วงดำ

ทั้งนี้สามารถกำหนดพื้นที่ได้ทั้งสิ้น 15 พื้นที่ และเข้าสำรวจประชากรและการกระจายของนกแล้วท้วงดำในพื้นที่ดังกล่าว

2.2 การสำรวจการกระจายของนกแล้วท้วงดำ ในเดือนเมษายน-พฤษภาคม 2551 ในช่วงเวลาเช้า และเย็น ระหว่างเวลา 06.00-10.00 น. และ 15.00-18.00 น. นับจำนวนประชากรเพียงครั้งเดียวในแต่ละเส้นทาง เพื่อหลีกเลี่ยงการนับประชากรซ้ำนกตัวเดิมจากบริเวณใกล้เคียงกัน เก็บข้อมูลตำแหน่งที่พบหรือได้ยินเสียงนกแล้วท้วงดำ ในรูป พิกัดทางภูมิศาสตร์ด้วย GPS โดยนับจำนวนประชากรของนกแล้วท้วงดำทั้งหมด จากอาณาเขตครอบครองของนกเพศผู้

2.3 สำรวจโดยการเล่นเทปเสียงร้องนกแล้วท้วงดำ ประกอบด้วยเสียง “Skyew” 5 ครั้ง และเสียง “lilip” 6 ครั้ง รอฟังเสียงร้องตอบสนองต่อเทป ประมาณ 10 นาที ทำซ้ำทุก 100 เมตร บันทึกข้อมูลเวลา ทิศทาง และเก็บข้อมูลตำแหน่งที่พบหรือได้ยินเสียงนกแล้วท้วงดำ ในรูปพิกัดทางภูมิศาสตร์ด้วย GPS

สถานที่ดำเนินการ

การดำเนินงานแบ่งพื้นที่เป็น 2 ส่วน คือ

1. สำรวจขนาดประชากร ในพื้นที่ที่ราบต่ำบริเวณเขานอจู้จี้ จ.กระบี่ ซึ่งอยู่ในพื้นที่ “เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาประ-บางคราม เขตห้ามล่าสัตว์ป่าเขาประ-บางคราม และป่าสงวนแห่งชาติบริเวณใกล้เคียง”

2. สำรวจการแพร่กระจายของนกแก้วแล้วท้องดำ ในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย โดยมีเงื่อนไข ดังนี้

2.1 ตรวจสอบในพื้นที่ที่เคยพบการกระจายของนกแก้วแล้วท้องดำในอดีต

2.2 ตรวจสอบในพื้นที่ป่าที่มีศักยภาพที่เหมาะสมเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของนกแก้วแล้วท้องดำ โดยกำหนดเงื่อนไขเบื้องต้นในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ที่ระดับความสูงจากน้ำทะเลไม่เกิน 300 เมตร

สามารถกำหนดพื้นที่ศึกษาได้ 15 แห่ง คือ เขตฯ อุทยานกรมหลวงชุมพรด้านทิศเหนือ และด้านทิศใต้ เขตฯ ภาษี อุทยานฯ แก่งกระจาน อุทยานฯ กุยบุรี เขตฯ คลองนาคา พื้นที่ราบ อ.ท่าชนะ เขตฯ คลองแสง เขตฯ คลองยัน อุทยานฯ เขาสก เขตฯ เขาบรรทัด อุทยานฯ เขาปู่-เขาย่า อุทยานฯ ไตรมัยเนน อุทยานฯ คลองพนม เขตฯ คลองพระยา และอุทยานฯ เขาพนม - เบญจา

ผลและวิจารณ์

1. การสำรวจประชากร

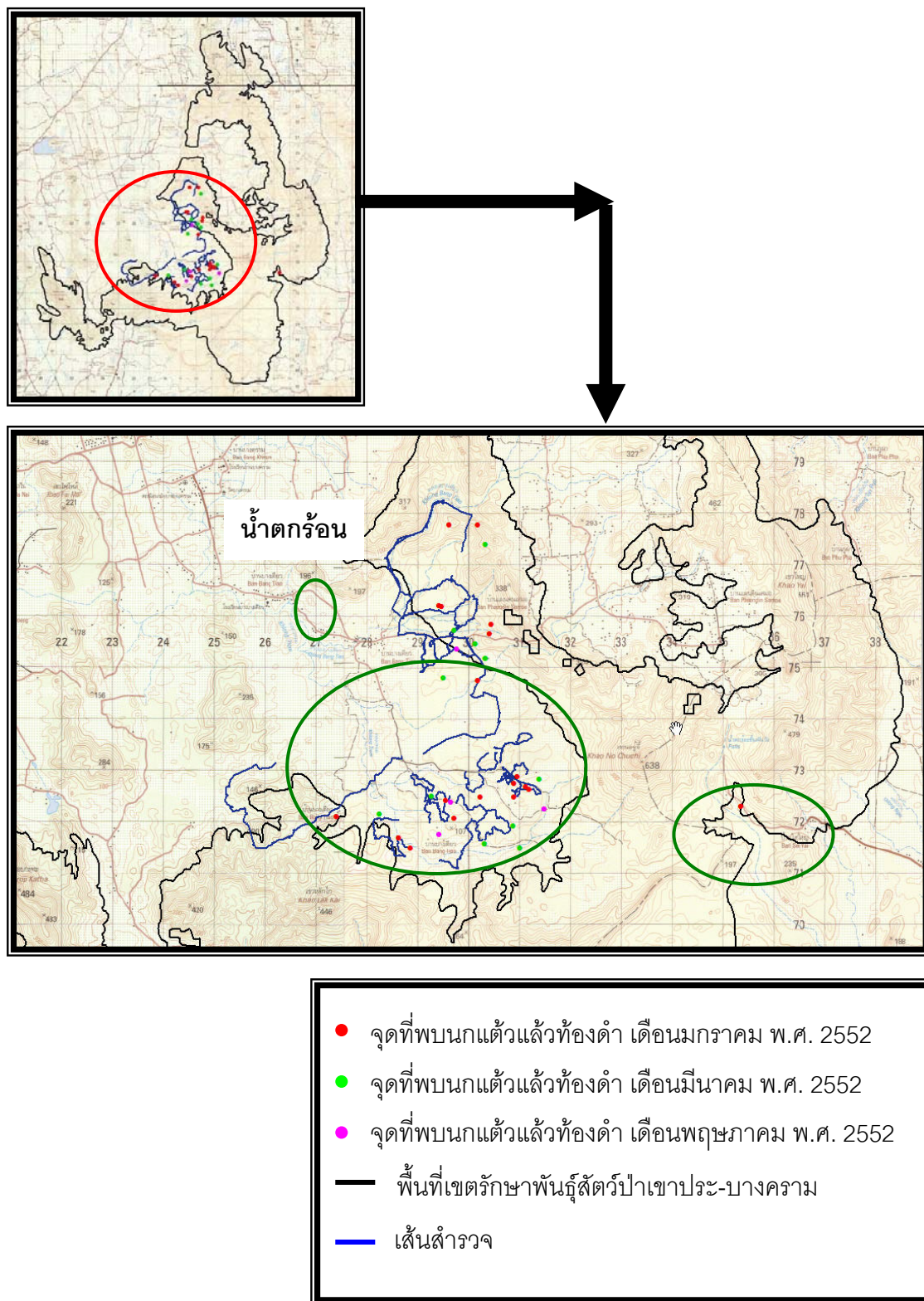
จากผลการสำรวจประชากรนกแก้วแล้วท้องดำในพื้นที่ป่าที่ราบต่ำเขานอจู้จี้ ประกอบด้วยพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาประ-บางคราม พื้นที่ป่าสงวนป่าบางคราม และพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าไร่ป่าแก่ง ตามเส้นสำรวจที่กำหนด (ภาพที่ 1) จำนวน 3 ครั้ง คือ เดือนมกราคม มีนาคม และพฤษภาคม พบนกแก้วแล้วท้องดำในพื้นที่ไม่ต่ำกว่า 12 ตัว (จับคู่ 2 คู่) โดยมีจุดสำรวจที่พบการกระจายทั้ง 3 ครั้ง จำนวน 37 จุด โดยเมื่อพิจารณาจากจุดสำรวจที่พบการกระจายของนกแก้วแล้วท้องดำ (ตารางที่ 1) พบว่าส่วนใหญ่กระจายนอกพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาประ-บางคราม คิดเป็นร้อยละ 62.16 โดยพบในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาประ-บางคราม ร้อยละ 37.84 ซึ่งแตกต่างจากการสำรวจเมื่อ ปีพ.ศ. 2546 เล็กน้อย โดยมีแนวโน้มพบการกระจายเข้ามาอยู่ในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาประ-บางครามมากขึ้น และพบว่าพื้นที่ที่เคยสำรวจพบการกระจายของนกแก้วแล้วท้องดำ ช่วงปี พ.ศ. 2546 แต่จากการสำรวจตั้งแต่ พ.ศ. 2548-ปัจจุบัน ไม่พบการกระจายของนกแก้วแล้วท้องดำในพื้นที่ คือ บริเวณน้ำตกร้อนสะพานยูง เนื่องจากการพัฒนาพื้นที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว

และจากผลการสำรวจพบว่านกแก้วแล้วท้องดำมีการกระจายขึ้นมาใช้พื้นที่ในบริเวณพื้นที่ที่มีความสูงจากระดับน้ำทะเลมากขึ้น (ตารางที่ 1) คือ พบการกระจายที่ระดับความสูงจาก น้ำทะเล 100-200 เมตร คิดเป็น ร้อยละ 54 และที่ระดับความสูงจากน้ำทะเล ไม่เกิน 100 เมตร คิดเป็นร้อยละ 46 ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับผลการสำรวจเมื่อ พ.ศ. 2546-2550 ที่พบว่านกแก้วแล้วท้องดำใช้พื้นที่ที่ระดับความสูงจากน้ำทะเลไม่เกิน 100 เมตร ร้อยละ 93.8 ซึ่งจะเห็นจากตำแหน่งที่พบนกแก้วแล้วท้องดำในปัจจุบันจะพบสูงขึ้นไปทางน้ำตกโดนเดียวมากขึ้น และทางด้านตะวันตกเฉียงเหนือของพื้นที่พบนกแก้วแล้วท้องดำเคลื่อนที่ขึ้นด้านบนมากขึ้น (ภาพที่ 2)

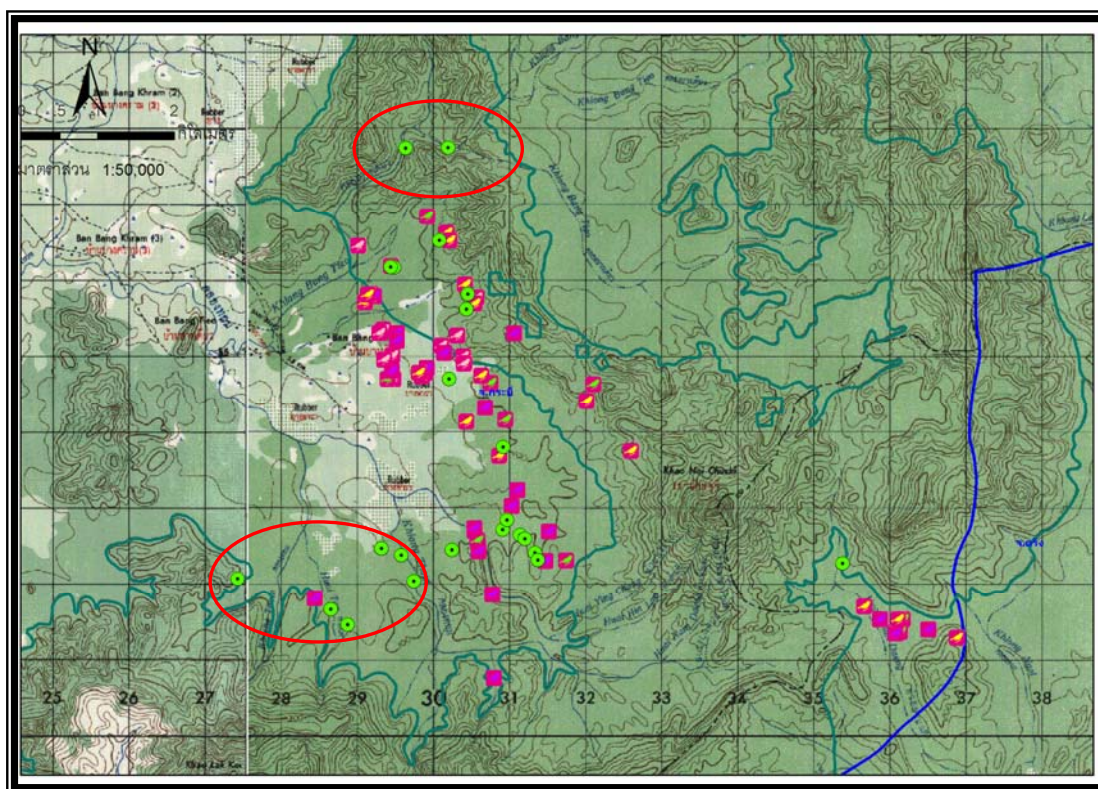
นอกจากนี้เมื่อนำตำแหน่งที่พบการกระจายของนกแก้วแล้วทอ้งดามาหาความสัมพันธ์กับ
ลำห้วยในพื้นที่ (ตารางที่ 1) พบว่า นกแก้วแล้วทอ้งด่าพบในพื้นที่ห่างจากลำห้วยไม่เกิน 1 กิโลเมตร
โดยจุดที่พบห่างจากลำห้วยมากที่สุด คือ 991 เมตร และจุดที่พบใกล้ลำห้วยมากที่สุด คือ 1.3 เมตร
โดยพบว่าจุดที่พบนกแก้วแล้วทอ้งด่า ส่วนใหญ่อยู่ห่างจากลำห้วย 100-500 เมตร ร้อยละ 51.35
รองลงมา คือ มากกว่า 500-1000 เมตร คือ ร้อยละ 29.73 และน้อยกว่า 100 เมตร คือ ร้อยละ 18.92
ทั้งนี้เนื่องจากช่วงระยะเวลาที่สำรวจเป็นช่วงที่นกแก้วแล้วทอ้งด่าร้องประกาศอาณาเขตและหาคู่ยังไม่มีการ
สร้างรังวางไข่ตำแหน่งที่พบนกแก้วแล้วทอ้งด่าจะอยู่ห่างจากลำห้วยมากกว่าในระยะเวลาที่มีการสร้างรังวางไข่
ที่มักพบรังอยู่ห่างจากลำห้วยไม่เกิน 100 เมตร ทั้งนี้แสดงให้เห็นว่านกแก้วแล้วทอ้งด่าปกติสามารถบิน
เคลื่อนที่หากินเป็นระยะทางมากกว่า 500 เมตร เพื่อหาอาหารจำพวก ไม้เตียน หนอน แผลง บริเวณใกล้
ลำห้วย แต่ในระยะเวลาที่มีการสร้างรังวางไข่นกแก้วแล้วทอ้งด่าจะมาอยู่ใกล้ลำห้วยมากขึ้น เนื่องจากต้องมีการ
ฟักไข่ และดูแลเลี้ยงลูกอ่อน

ตารางที่ 1. สภาพพื้นที่ที่พบการกระจายของนกแก้วแล้วทอ้งด่า ในพื้นที่ป่าที่ราบต่ำเขานอจู้ (พ.ศ. 2552)

สถานภาพพื้นที่	ร้อยละ	ความสูงจาก ระดับน้ำทะเล	ร้อยละ	ระยะห่างจาก ลำห้วย	ร้อยละ
นอกเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาประ-บางคราม	62.16	< 100 เมตร	46	< 100 เมตร	18.92
ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขาประ-บางคราม	37.84	100-200 ม.	54	100-500 ม.	51.35
-	-	-	-	> 500 เมตร	29.73

ภาพที่ 1. พื้นที่ป่าที่ราบต่ำเขานอจู้ เส้นสำรวจ และตำแหน่งที่สำรวจพบนกแต้วแล้วท้องดำ พ.ศ. 2552

■ ตำแหน่งสำรวจพบนก พ.ศ. 2546-2550

● ตำแหน่งสำรวจพบนก พ.ศ. 2552

ภาพที่ 2. ตำแหน่งที่พบการกระจายของนกแต้วแล้วท้องดำระหว่าง พ.ศ. 2546-2550 และตำแหน่งที่พบนกแต้วแล้วท้องดำ พ.ศ. 2552

2. การสำรวจการกระจายของนกแต้วแล้วท้องดำในพื้นที่ราบป่าอื่น

จากการสำรวจพื้นที่ป่าที่เคยทำการสำรวจการกระจายในปี 2529-2532 และพื้นที่ป่าที่คาดว่าจะมีโอกาสในการพบการกระจายของนกแต้วแล้วท้องดำ 15 แห่ง ช่วงเดือนเมษายน-พฤษภาคม ไม่พบการกระจายของนกแต้วแล้วท้องดำ แต่เกือบทุกพื้นที่พบการกระจายของนกแต้วออกเขียว และนกแต้วแล้วธรรมดา ซึ่งเป็นกอพยพ และพบนกแต้วแล้วสีน้ำเงินในพื้นที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน และอุทยานแห่งชาติกุยบุรี พบนกแต้วแล้วลาย ในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคลองแสง อุทยานแห่งชาติไทรร่มเย็น และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาหลวง และพบนกแต้วแล้วแดงมลายู ในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคลองแสง

นอกจากนี้จากการสำรวจการกระจายของนกแต้วแล้วท้องดำ ในพื้นที่ป่าอื่นทำให้เห็นสภาพการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ โดยเฉพาะพื้นที่ป่าที่ราบ อำเภอกำแพงแสน ที่เคยสำรวจพบการกระจายของนกแต้วแล้วท้องดำ ปัจจุบันพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่สวนยางพาราของเอกชนและสวนปาล์มน้ำมัน คงเหลือพื้นที่ป่าธรรมชาติเพียงเล็กน้อยซึ่งส่วนใหญ่เป็นหย่อมป่าที่อยู่บนพื้นที่สูงชันและป่าบริเวณริมฝั่งห้วยทั้งสองข้าง ที่ยังคงเหลืออยู่ เนื่องจากในพื้นที่ป่าทำชนะมีปัญหาในเรื่องการบุกรุกพื้นที่ระหว่างชาวบ้าน

และเจ้าหน้าที่ของรัฐ และพื้นที่ป่าอื่นที่ไปสำรวจในบริเวณพื้นที่ราบที่กำหนดระดับความสูงจากน้ำทะเลไม่เกิน 300 เมตร พบว่าพื้นที่ราบส่วนใหญ่จะอยู่ติดตามแนวเขตพื้นที่ ซึ่งจะติดกับพื้นที่ทำกินของชาวบ้าน มีการทำสวนยางพารา สวนปาล์มน้ำมัน และไร่สับปะรด เช่น พื้นที่อุทยานแห่งชาติกุยบุรี พื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาหลวง และพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาค้อ-เบญจ และมีส่วนพื้นที่ที่มีพื้นที่ราบเข้าไปด้านในเขตพื้นที่แต่ส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่ราบที่อยู่บริเวณลำห้วยใหญ่ที่มีโขดหิน และแก่งหิน แต่ทั้งนี้จากการพิจารณาจากสภาพพื้นที่ทั้งทางกายภาพ ทางชีวภาพ และกิจกรรมมนุษย์ ในพื้นที่สามารถเลือกพื้นที่ที่มีศักยภาพที่น่าจะมีโอกาสในการพบนกแล้วท้องดำและมีโอกาสในการพัฒนาศักยภาพของพื้นที่เพื่อรองรับประชากรนกแล้วท้องดำในอนาคต ได้ 4 พื้นที่ คือ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคลองนาคา มีพื้นที่ราบขนาดใหญ่อยู่ใกล้กับริมห้วย มีหน่วยตั้งพิทักษ์ ตั้งอยู่บริเวณปากห้วยทุกห้วยคาดว่าเป็นเส้นทางลากไม้สัมปทานเก่า สภาพพื้นที่ค่อนข้างสมบูรณ์ สภาพเป็นป่าดิบชื้นพบพืชพวกหวาย ปาล์มอยู่ทั่วพื้นที่สำรวจ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคลอง อูทยานแห่งชาติเขาสก สภาพพื้นที่มีบริเวณพื้นที่ที่เป็นหุบที่ราบขนาดใหญ่ และพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคลองพระยา มีพื้นที่ราบบางส่วนที่ชาวบ้านมีการอนุรักษ์ไว้เป็นแหล่งต้นน้ำ มีสภาพพื้นที่ใกล้เคียงกับพื้นที่ราบต่ำเขาอนุจู้

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากการสำรวจประชากรและการกระจายของนกแล้วท้องดำ ในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย ตั้งแต่ช่วงเดือนมกราคม-พฤษภาคม 2552

การสำรวจประชากรนกแล้วท้องดำในพื้นที่ป่าที่ราบต่ำเขาอนุจู้

ประชากรนกแล้วท้องดำที่สำรวจได้จากการตอบสนองเสียงเทปในพื้นที่ป่าที่ราบต่ำเขาอนุจู้ พบจำนวน 12 ตัว (จับคู่ 2 คู่) โดยจุดสำรวจที่พบการกระจายมี จำนวน 37 จุด พบว่าส่วนใหญ่กระจายนอกพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาประ-บางคราม คิดเป็นร้อยละ 62.16 พบกระจายในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาประ-บางคราม ร้อยละ 37.84 และพบว่าพื้นที่ที่เคยสำรวจพบการกระจายของนกแล้วท้องดำ ช่วงปี พ.ศ. 2546 แต่จากการสำรวจตั้งแต่ พ.ศ. 2548-ปัจจุบัน สำรวจไม่พบการกระจายของนกแล้วท้องดำในพื้นที่ คือ บริเวณน้ำตกร้อนสะพานยูง

นกแล้วท้องดำมีการกระจายที่ระดับความสูงจาก น้ำทะเล 100-200 เมตร คิดเป็นร้อยละ 54 และที่ระดับความสูงจากน้ำทะเล ไม่เกิน 100 เมตร คิดเป็น ร้อยละ 46 ซึ่งจะเห็นจากตำแหน่งที่พบนกแล้วท้องดำในปัจจุบันจะพบสูงขึ้นไปทางน้ำตกโดนเตียวมากขึ้น และทางด้านตะวันตกเฉียงเหนือของพื้นที่พบนกแล้วท้องดำเคลื่อนที่ขึ้นด้านบนมากขึ้น

จากตำแหน่งที่พบการกระจายของนกแล้วท้องดำนำมาหาความสัมพันธ์กับลำห้วยในพื้นที่พบว่า นกแล้วท้องดำกระจายในพื้นที่ห่างจากลำห้วยไม่เกิน 1 กิโลเมตร โดยจุดที่พบห่างจากลำห้วยมากที่สุด คือ 991 เมตร และจุดที่พบใกล้ลำห้วยมากที่สุด คือ 1.3 เมตร โดยพบว่าจุดที่พบนกแล้วท้องดำ ส่วนใหญ่อยู่ห่างจากลำห้วย 100-500 เมตร ร้อยละ 51.35 รองลงมา คือ มากกว่า 500-1,000 เมตร คือ ร้อยละ 29.73 และน้อยกว่า 100 เมตร คือ ร้อยละ 18.92

การสำรวจการกระจายของนกแก้วแล้วท้องดำในพื้นที่ป่าภาคใต้

จากการสำรวจพื้นที่ป่าภาคใต้ 15 แห่ง โดยกำหนดพื้นที่สำรวจที่ความสูงจากระดับน้ำทะเลไม่เกิน 300 เมตร ไม่พบการกระจายของนกแก้วแล้วท้องดำ แต่พบการกระจายของนกแก้วแล้วอกเขียวและนกแก้วแล้วธรรมดา ซึ่งเป็นนกอพยพ และพบนกแก้วแล้วสีน้ำเงินในพื้นที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน และอุทยานแห่งชาติกุยบุรี พบนกแก้วแล้วลาย ในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคลองแสง อุทยานแห่งชาติไทร้มเย็น และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาหลวง และพบนกแก้วแล้วแดงมลายู ในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคลองแสง

และจากการสำรวจครั้งนี้ทำให้เห็นสภาพพื้นที่เดิมที่เคยพบการกระจายของนกแก้วแล้วท้องดำในอดีต (พื้นที่ราบ อำเภอกำแพงแสน) และพื้นที่ที่เป็นพื้นที่ราบความสูงจากระดับน้ำทะเลไม่เกิน 300 เมตร ถูกเปลี่ยนสภาพเป็นพื้นที่เกษตรกรรม (สวนยางพารา สวนปาล์ม และไร่สับปะรด)

แต่ทั้งนี้จากการสำรวจพบว่ามีพื้นที่ที่มีโอกาสในการพัฒนาศักยภาพของพื้นที่เพื่อรองรับประชากรนกแก้วท้องดำในอนาคต ได้ 4 พื้นที่ คือ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคลองนาคา เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคลองแสง อุทยานแห่งชาติเขาสก และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคลองพระยา

ข้อเสนอแนะ

1. พื้นที่ป่าที่ราบต่ำเขานอจู้ เป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของนกแก้วแล้วท้องดำ ดังนั้นในการพัฒนาพื้นที่เพื่อ กิจกรรมใดก็ตามควรต้องมีการตั้งกรรมการพิจารณาความเหมาะสมในการดำเนินการเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อประชากรนกแก้วแล้วท้องดำในพื้นที่ โดยจากกรณีตัวอย่างการพัฒนาพื้นที่น้ำตกร้อนสะพานสูง ซึ่งเดิมเป็นพื้นที่ถิ่นอาศัยของนกแก้วแล้วท้องดำ ปัจจุบันจากการสำรวจพบวากลุ่มประชากรนกแก้วแล้วท้องดำได้หายไปจากพื้นที่ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548

2. ควรมีการสำรวจพื้นที่ที่มีศักยภาพเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของนกแก้วแล้วท้องดำ ทั้ง 4 แห่งเพิ่มเติมอย่างละเอียด

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

- Donald, P.F., Aratrakorn, S., Thunhikorn, S., Sribruarod, K., Thinun, P., 2550. รายงานฉบับสมบูรณ์ ครั้งที่ 1: ประชากร การกระจาย และนิเวศวิทยา ของนกแก้วแล้วท้องดำในภาคใต้ของประเทศไทย. โครงการแผนฟื้นฟูสถานภาพนกแก้วแล้วท้องดำ.
- Gretton, A., M. Kohler, R.V. Lansdown, T.J. Pankhurst, J. Parr and C. Robson. 1993. The status of Gurney's Pitta (*Pitta Gurneyi*), 1987–1989. **Bird Conservation International**. 3: 351–367.
- IUCN 2008. **Redlist Status Changes**. Available Source: <http://www.iucnredlist.org>, 29 July, 2009.